

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

TURIZAM SJEVERNE ITALIJE

Mentor:

Antonio Vrbatović, prof.

Student:

Franka Meštrov

Split, srpanj 2017.

SADRŽAJ:

SAŽETAK	3
SUMMARY	4
1. UVOD.....	5
1.1. Općenito o Italiji	5
1.2. Kratka povijest Italije.....	7
2. CILJ RADA	9
3. MATERIJALI I METODE RADA	9
4. GEOGRAFSKA OBILJEŽJA SJEVERNE ITALIJE	9
4.1. PRIRODNA OBILJEŽJA	11
4.1.1. Reljef.....	11
4.1.2. Hidrografija	14
4.1.3. Klima.....	16
4.2. DRUŠTVENA OBILJEŽJA.....	17
4.2.1. Stanovništvo	17
4.2.2. Gospodarstvo	18
4.2.3. Promet	19
5. TURISTIČKE REGIJE.....	21
5.1. Veneto i Friuli.....	21
5.2. Trentino-Alto Adige.....	25
5.3. Lombardija	26
5.4. Valle D'aosta i Pijemont	29
5.5. Ligurija.....	32
5.6. Emilia-Romagna	34
6. TURISTIČKI POKAZATELJI SJEVERNE ITALIJE	36
7. ZAKLJUČAK	42
8. POPIS SLIKA	43
9. POPIS TABLICA.....	43
LITERATURA.....	44

SAŽETAK

Ovim radom nastoji se predstaviti sjevernu Italiju kao turističku zemlju sa velikim potencijalom i mogućnostima daljnjeg turističkog razvoja. Sjeverna Italija poznata je po svojim jedinstvenim kulturno-povjesnim znamenitostima te očaravajućim ljepotama svog krajolika koje je svrstavaju u vodeće svjetske turističke destinacije.

U uvodnom dijelu prikazane su osnovne informacije o Italiji te je dan kratak prikaz bogate talijanske povijesti. Nadalje su iznesena geografska obilježja Sjeverne Italije i to: prirodna obilježja u kojoj su navedene karakteristike reljefa, hidrografije i klime te društvena obilježja u kojoj su opisani stanovništvo gospodarstvo i promet. Sjeverna Italija ima osam turističkih regija koje su obrađene i opisane u glavnom dijelu rada. Svaka od regija jedinstvena je s obzirom na geografska obilježja, kulturno-povijesne znamenitosti i tradiciju, a to su: Veneto, Friuli, Trentino-Alto Adige, Emilija-Romagna Lombardija, Valle d'Aosta, Pijemont te Ligurija. U svakoj su regiji obrađene glavne destinacije te najznačajnije turističke atrakcije. Nadalje su prikazani turistički pokazatelji: dolasci turista po regijama Sjeverne Italije, utjecaj putovanja i turizma na BDP i zaposlenost Italije, zatim je dan prikaz omjera domaće i strane potrošnje kao i omjera poslovnih putovanja i putovanja iz okolice.

Ključne riječi: sjeverna Italija, turizam, turističke regije, turistički pokazatelji

SUMMARY

The main aim of this work is to present Northern Italy as a country of tourism with great potential and opportunities for further tourism development. Northern Italy is known for its unique cultural and historical sights and the enchanting beauty of its landscape, which make Italy ranked among the leading tourism destinations in the world.

The introduction section presents the basic information about Italy and gives a brief overview of rich Italian history. In addition are presented the geographical features of Northern Italy, such as: natural features describing the characteristics of relief, hydrography and climate, and social features which describe the population, economy and traffic. North Italy has eight tourist regions that are treated and described in the main part of the work. Each of the regions is unique in terms of geographical features, cultural and historical sights and traditions, and those are: Veneto, Friuli, Trentino-Alto Adige, Emilia-Romagna Lombardy, Valle d'Aosta, Piedmont and Liguria. Afterwards are treated the main destinations and the most significant tourist attractions in each region. Tourism indicators of the regions of northern Italy, the impact of travel and tourism on GDP and Italy's employment are also shown, followed by a presentation of domestic and foreign consumption ratios, as well as the proportion of business travel and leisure trips.

Key words: Northern Italy, tourism, tourist regions, tourism indicators

1. UVOD

1.1. Općenito o Italiji

Talijanski poluotok smješten je u središnjem dijelu Sredozemlja, a proteže se od alpskog luka i gotovo dodiruje afričku obalu. Italija uključuje i dva velika otoka u Sredozemnom moru, Siciliju i Sardiniju, koji su ujedno površinom i najveći na Mediteranu. Jedina kopnena granica nalazi se na sjeveru u Alpama gdje na zapadnom dijelu graniči s Francuskom, na sjeverozapadnom dijelu sa Švicarskom, na sjeveru sa Austrijom te sa Slovenijom na sjeveroistočnom dijelu. Uz kopnene granice ima i morsku granicu s Hrvatskom (Faglia, 2007).

Italija već stoljećima privlači mnoge ljude u potrazi za odmorom, stvaralaštvom, kulturnom baštinom i romantikom. Rijetko se koja zemlja može natjecati s njenim antičkim korijenima, njenom kulturom i umjetnošću, arhitekturom, glazbenom i književnom tradicijom, njenim krajolikom ili pak gastronomijom. Također, zadivljujuća su njezina dva moderna lica: od Drugog svjetskog rata Italija je dospjela među deset najjačih svjetskih ekonomija, dok je istovremeno u srcu zadržala brojne tradicije, običaje te regionalne osobitosti agrikulturnog nasljeđa (Jepson i sur., 2003).

Slika 1: Karta Italije

Izvor: <http://ontheworldmap.com/italy/large-physical-map-of-italy.html> (10.07.2017.)

Između sjeverih ušiljenih alpskih vrhova i krševitih južnih obala Sicilije proteže se obilje različitih regija i ljudi. S političkog aspekta Italija je mlada zemlja: do 1861. godine nije postojala kao jedinstvena država, a svaka od 21 regije zadržala je svoju kulturnu osobitost. Oni koji posjete Italiju često su ugodno iznenađeni raznolikošću njenih narječja, kulinarstva i arhitekture. U okviru regionalne podjele može se govoriti o dvije različite Italije: bogatom industrijskom Sjeveru i siromašnijem poljoprivrednom jugu, ujedno poznatom kao *Il Mezzogiorno* ili Zemlja podnevnog sunca. Sjever je zaslužan za položaj Italije među vodećim industrijskim zemljama svijeta. Bio je pokretač talijanskog ekonomskog čuda koje su ostvarila međunarodno renomirana imena kao što su Fiat, Prada, Ferragamo, Pirelli, Olivetti, Zanussi, Alessi i Armani. Nasuprot tome Jug je,

kolijevka visoke kulture i civilizacije, utonuo u nezaposlenost i organizirani kriminal (Jepson i sur., 2003).

1.2. Kratka povijest Italije

Poimanje Italije kao jedinstvene geografske cjeline seže još u doba Etrušćana koji su ujedno bili i prva velika talijanska civilizacija. Keramika, freske i nakit koji je pronađen u njihovim grobnicama svjedoče o ljudima visoke kulture i umjetnosti. Njihov jezik, ali i samo njihovo porijeklo još su uvijek nepoznanica, no od 9. stoljeća pr.n.e. proširili su se na prostor središnje Italije, a najveći suparnici su im bili Grci na jugu. Etrušćanski su kraljevi vladali Rimom u 6. stoljeću pr.n.e. (Jepson i sur., 2003).

Od mnogih plemena koja su naseljavala drevnu Italiju izronio je jedan narod, Rimljani, koji su pokorili poluotok te ostalima nametnuli svoj jezik, zakone i običaje. Nadmoćna vojska i društvena uprava bili su temelj na kojima je počivao sav uspjeh Rima. Država je bila uređena kao republika na čelu sa dva konzula koja su bila birana svake godine. Međutim kako su se rimska osvajanja sve više širila, vlast su preuzeli generali poput Julija Cezara. Nakon što je republika postala neodrživa, Cezarovi su nasljednici postali prvi rimski carevi (Jepson i sur., 2003).

Od Augustova doba do cara Trajana moć Rima rasla je sve dok se carstvo nije prostiralo od Britanije do Crvenog mora. Rimski građani radi zabave i opuštanja odlazili su u kupališta, kazališta i na igre te su živjeli bogato i udobno zahvaljujući mudroj vladavini Trajana, Hadrijana i Marka Aurelija, dok su robovi obavljali najveći dio posla (Jepson i sur., 2003).

Car Konstantin napravio je prekretnicu u povijesti Rimskog carstva kada je 312. godine prešao na kršćanstvo te dao sagraditi novu prijestolnicu u Konstantinopolu (Bizant). Carstvo se do 5. stoljeća, točnije 476. godine, podijelilo na dva dijela. Nakon što Rim i Zapadno Carstvo nisu mogli zadržati rijeku germanskih osvajača koji su se širili prema jugu, Italija je prvo pala pod Gote, a zatim pod Langobarde. Istočno je Carstvo zadržalo nominalnu vlast nad dijelovima Italije iz svog uporišta u Ravenni koja je postala najmoćniji i najbogatiji grad toga vremena, dok su arene i velike palate Rima postale ruševine (Jepson i sur., 2003).

Italiju su u srednjem vijeku obilježila osvajanja stranih osvajača i borbe papa i careva za vlast. Na sjeveru je porastao razvoj nezavisnih gradova-država među kojima je veoma bogata Venecija bila najmoćnija zbog trgovine sa istokom i prijevozom križara u Svetu Zemlju u borbu protiv Saracena sjeverna Italija je postala najkulturnije i najuspješnije područje zapadne Europe (Jepson i sur., 2003).

Stare borbe za vlast između pape i cara trajale su kroz cijelo 14. stoljeće, a vodile su ih dvije strane - gvelfi koji su podržavali papinstvo te gibelini koji su podržavali carsku vlast. U međuvremenu gradovi Lombardije i Toskane iskoristili su takve političke nemire za razvoj. Također, srednjovjekovno je razdoblje vrlo značajno jer su tada firentinski pjesnici Dante i Petrarca postavili temelje talijanske književnosti, a slikari Duccia i Giotto započeli veliko novo doba slikarstva (Jepson i sur., 2003).

Italija je tijekom 15. stoljeća, u vrijeme renesanse, doživjela procvat umjetnosti i znanosti. Arhitekti su svoje nadahnuće nalazili u antičkim uzorima, dok je s novim shvaćanjem perspektive i anatomije slikarstvo dalo naraštaj velikana kao što su Leonardo da Vinci, Michelangelo i Rafael. Bogate obitelji koje su vladale sjevernim gradovima-državama, a na čelu s obitelji Medici iz Firence bili su pokretači kulturnog preporoda. Nakon što je osvojen Rim 1527. Italija je bila u rukama Karla V, cara Svetog Rimskog Carstva i kralja Španjolske. Papa Klement VII mu se prestao suprostavljati te ga je okrunio za cara u Bologni (Jepson i sur., 2003).

U 18. stoljeću Italija je, bogata umjetninama i antičkim ruševinama, postala najomiljenije turističko odredište u Europi. Kao dio Velikog obilaska, novog oblika hodočašća, mladi engleski lordovi posjećivali su Rim, Veneciju i Firencu, dok su pjesnici i umjetnici tražili nadahnuće u rimskoj prošlosti (Jepson i sur., 2003).

Riječ *Risorgimento* (preporod) opisuje pedeset godina borbe za oslobođenje od strane vlasti, a vrhunac je ujedinjenje Italije 1870. godine. Domoljubi su se 1848. pobunili protiv Austrijanaca u Veneciji i Milanu, Burbonaca na Siciliji i pape u Rimu, gdje je i proglašena republika (Jepson i sur., 2003).

Fašizam pod Mussolinijem Talijanima je obećavao slavu, a donio samo poniženje. Unatoč tome, Italija je postala jedna od vodećih europskih ekonomskih sila sa životnim standardom o kojem se na prelasku stoljeća nije niti sanjalo. To je ostvareno unatoč velikim zaprekama. Republika je od 1946. godine prebrodila brojne krize: niz nestabilnih koalicija, terorističke napade

u 1970-tima te nedavno korupcijske skandale u koje su bili uključeni brojni državni službenici i ministri (Jepson i sur., 2003).

2. CILJ RADA

Cilj ovog rada je prikazati sjevernu Italiju kao turističku destinaciju koja se odlikuje bogatstvom prirodnih ljepota te kulturno-povjesnim znamenitostima. Proučavanjem literature cilj je analizirati turističku ponudu sjeverne Italije, utvrditi postojeće stanje turizma te mogućnosti turističkog razvoja na tom području. Također, cilj ovog rada je utvrditi koja su to specifična obilježja koja privlače turiste različitih zemalja diljem svijeta te koja ujedno čine i temelj prepoznatljivosti sjeverne Italije u svijetu.

3. MATERIJALI I METODE RADA

Metode koje se koriste u radu jesu deskriptivna (opisna) metoda, metoda analize i sinteze na temelju prikupljene literature. Literatura je analizirana s fokusom na geografske, prirodne i društvene elemente promatranog područja. Kao dodatan izvor informacija koristi se internet u svrhu prikupljanja i analiziranja temeljnih turističkih pokazatelja kao što su doprinos putovanja i turizma u BDP-u i zaposlenosti, prikaz domaće i strane potrošnje, poslovnih putovanja i dokolice te podaci o kapitalnim ulaganjima.

4. GEOGRAFSKA OBILJEŽJA SJEVERNE ITALIJE

Pod sjevernom Italijom podrazumijeva se područje sjeverno od Apenina te ono obuhvaća dva talijanska područja – sjeveroistok i sjeverozapad. Sjeveroistočna Italija obuhvaća slijedeće regije: Veneto, Friuli, Trentino-Alto Adige i Emilija-Romagna te je sama njezina raznolikost čini pogodnim područjem za istraživanje. Velikim područjem Trentino-Alto Adige i Venetom dominiraju veličanstveni Dolomiti, a krase ih srednjovjekovni dvorci i moderna skijališta. Gradovi

Verona, Vicenza i Padova poznati po svojoj izvanrednoj arhitekturi i muzejima smješteni su u nizini, dok se veličanstvenim spomenicima iz lagune izdiže neusporediva i nenadmašna Venecija. Seosko zaleđe odlikuje mnoštvom prekrasnih vila, a u istočnom Friuliju nalaze se važni rimski ostaci. Sjeverozapadna Italija, s druge strane, spaja tri potpuno različita geografska obilježja: visoke Alpe, niske ravnice te valovite obale Sredozemlja. Ovo raznoliko, još uvijek, djelomično netaknuto i divlje područje bogato je ostacima kulturnog nasljeđa regije. Glave regije sjeverozapada su: Lombardija, Valle d'Aosta, Pijemont te Ligurija (Jepson i sur., 2003).

Slika 2: Karta sjeverne Italije

Izvor: <http://www.tenzings.com/map-italian-wine-regions/> (10.07.2017.)

4.1. PRIRODNA OBILJEŽJA

4.1.1. Reljef

Reljef sjeverne Italije odlikuje se velikom raznolikošću koja je posljedica evolucije geomorfološkog kompleksa i utjecaja tektonskih poremećaja i deformacija, a mogu se izdvojiti: talijanske Alpe, Padska nizina te sjeverni Apenini (Anonimus, 2015).

Talijanske Alpe područje su velikih klimatskih, geomorfoloških i hidrogeografskih obilježja te predstavljaju prirodnu granicu Italije sa Francuskom, Švicarskom, Austrijom te Slovenijom. (Curić i sur., 2013). Ono općenito ima sunčaniju klimu od austrijskih i švicarskih planina, ali to ne znači da skijaška sezona traje kraće. U hladnijem dijelu godine razvijen je zimski sportsko-rekreacijski turizam, a možemo ih podijeliti na centralne, zapadne te istočne (Boniface i sur., 2016).

Centralne Alpe odsječene su dugim poprečnim dolinama koje završavaju u velikom broju jezera ledenjačkog podrijetla. Zbog svoje dugogodišnje važnosti kao odredište za odmor, potrebno je tretirati talijanska ledenjačka jezera kao zaseban entitet. Središnje Alpe uključuju mnoštvo skijališta kao što su Bormio, Livigno, Madesimo te Madonna di Campiglio, koji su veoma popularni među stranim skijašima, a dostupni su i iz zračnih luka u Milanu i Bergamu (Boniface i sur., 2016).

Zapadne Alpe uključuju najviše planinske vrhove u sustavu. Najvažnija naselja nalaze se nadomak grada Torina, kao što su Sauze d'Oulx i Sestriere, čijem razvoju je pridonijela Fiat korporacija. Regionalna vlada Valle d'Aosta poduzela je brojne aktivnosti za promociju turizma u nastojanju da spriječi depopulaciju ruralnog područja. Velika naselja na ovome području jesu Cervinia na obroncima Monte Cervino (4478 m) te Courmayeur u blizini vrha Mont Blanc (4810 m). (Boniface i sur., 2016) Europski gigant Mont Blanc nalazi se na granici Italije i Francuske, a obuhvaća oko 40 km vrhova koji oduzimaju dah, od Col de la Seigne do Col du Gran Ferret. Na talijansko-švicarskoj granici važno je izdvojiti masiv Monte Rosa na kojem se nalaze drugi i treći po redu najviši vrhovi Alpa, Dufourspitze (4634 m) i Nordend (4609 m). Na tromeđi država Italije, Francuske i Švicarske nalazi se nepravilna piramida Mt. Dolent (3819 m), koja se smatra jednom od najljepših planina ove grupe. Na južnoj se padini masiv naglo spušta od najviših vrhova do

nizina Ferret i Veny, koje su ujedno i početak najvećeg ledenjaka na tom području, Mer de Glace (Serra i Bombelli, 2008). Ovo francusko govorno područje obiluje kulturnim atrakcijama zahvaljujući svom položaju na prijelazu u prijevoj St. Bernard, povijesno jedan od najvažnijih pravaca preko Alpa. Zapadne Alpe također uključuju i jedan od najboljih talijanskih područja divljine, nacionalni park Gran Paradiso (Boniface i sur., 2016).

Istočnim Alpama dominiraju različite prirodne znamenitosti i kulturne značajke. Dolomiti su najljepše i najprepoznatljivije planine Italije oblikovane mineraliziranim koraljima koji su se nataložili na dnu mora tijekom trijasa, a izdignuli se prilikom sudara europske i afričke ploče prije 60 milijuna godina. Stijene, litice i vrhovi koje danas možemo vidjeti na tom području oblikovani su suncem, kišom i ledom. Područje uključuje jedno od najdužih europskih skijaških krugova - Val Gardena te jedno od njegovih najmodernijih naselja - Cortina d'Ampezzo. Vrhovi Dolomita uključuju neke od prepoznatljivih oblika i neke od najviših planina u lancu od kojih se mogu izdvojiti Marmolada (3343 m) kao najviši vrh u dolomitskom lancu, zatim Sasso Lungo (3179 m) poznat po svom jedinstvenom ožiljku, Tre Crime di Lavaredo (2999 m) ili Drei Zinnen u blizini jezera Misurine, te Torri del Vaolet (2243 m) koji je ujedno i dio lanca Catinaccio, poznatog po svojoj boji (Boniface i sur., 2016).

Slika 3: Mont Blanc

Izvor: <http://www.summitpost.org/on-the-glacier-du-g-ant/375702> (19.5.2017.)

Padaska nizina zauzima oko 46 000 km² ili oko 70% talijanskoga nizinskoga prostora te obuhvaća većinski dio regije Pijemont, Lombardije, Emilija-Romagna i Veneta (Anonimus, 2017). Za razliku od Alpa, nizina se proteže od Torina do obale Jadrana te je prilično bezlična, osim na području jugozapadno od Veneta gdje se brda vulkanskog podrijetla, poznata po vinogradima, izdižu iznad ravnice. Ovaj dio Italije ima više kontinentalnu nego mediteransku klimu s hladnim, često maglovitim zimama te vrućim i vlažnim ljetima. Glavna rijeka ovog područja, rijeka Po, promijenila je svoj tok mnogo puta tijekom stoljeća, a pod kontrolom se održava od strane opsežnog sustava umjetnih nasipa. Rižina polja obilježje su krajolika u pojedinim područjima, a to ujedno je i talijansko glavno područje proizvodnje hrane. Padaska nizina najznačajnije je gospodarsko područje Italije s razvijenom poljoprivredom, jakom industrijom, razgranatom mrežom prometnica te s velikim gradskim središtima kao što su Milano, Torino, Bologna i druga. Osim kulinarskih atrakcija, turistima su privlačni i brojni povijesni gradovi, gdje su, unatoč industrijalizaciji, sačuvana umjetnička blaga i zgrade iz srednjovjekovnih i renesansnih vremena (Boniface i sur., 2016).

Opsežne pješčane plaže na sjevernom Jadranu nude mogućnost kupanja, širok raspon objekata i ostalih sadržaja privlačnih obiteljima, kao i mladim turistima. Slikovito opisujući, većina obale je ravna, a vrsta razvoja ovog područja nije posebno atraktivna s obzirom da se sastoji od mnoštva apartmana i hotela, odvojene velikim kampovima. Rimini, s više hotelskih kreveta od bilo kojeg drugog talijanskog turističkog središta, je prolaz i glavno središte jadranske rivijere. Većina plaža je u privatnom vlasništvu, a nositelji ugostiteljskih usluga su obiteljska poduzeća. U špici turističke sezone pijesak je u potpunosti prekriven redovima suncobrana i ležaljki (Boniface i sur., 2016).

Ligurska obala, također poznata kao „Talijanska rivijera”, karakterno je vrlo različita od jadranske obale. Planine na sjeveru nude zaštitu od hladnog vremena, a blaga klima je ono obilježje koje je u početku privuklo strane, kao i domaće turiste u devetnaestom stoljeću.

Rivijera je podijeljena u dva dijela:

- Riviera di Ponente, zapadni dio između francuske granice i Genove, koji ima bolje plaže i
- Riviera di Levante, koja leži na jugoistoku Genove te je najvećim dijelom stjenovita.

Od mnogih mjesta uz obalu, San Remo je vjerojatno najpoznatiji i dalje vrlo moderan s marinama među svojim sadržajima. Portofino, jednom malo slikovito ribarsko naselje, postao je ekskluzivno

jahtaško središte na najatraktivnijem dijelu Riviere di Levante. Većina ostalih naselja, kao što su Alassio, pate od prekomjernog razvoja i pretrpanosti u uvjetima kad je velik dio obale dostupan autocestom i željeznicom iz industrijskih gradova Pijemonta i Lombardije (Boniface i sur., 2016).

4.1.2. Hidrografija

Rijeka Po ili Pad sa svojih 652 km najdulja je i najveća je rijeka na sjeveru Italije koja u cjelosti protječe talijanskim teritorijem. Njezin izvor se nalazi u sjeverozapadu Italije u gradiću Pian del Re te teče prema istoku kroz Padsku nizinu koja obuhvaća 70,000 km², a ulijeva se u Jadransko more u blizini Chioggie, gdje tvori veliku deltu. Najplodniji je dio Italije, ali i jedno od najplodnijih područja na svijetu u kojem je koncentrirana talijanska industrija i poljoprivredna proizvodnja (Anonimus, 2015).

Talijanska jezera svoj izduženi oblik, kao i veliku dubinu duguju glacijaciji planinskih dolina tijekom posljednjeg ledenog doba (jezero Como, na primjer, ima preko 400 metara dubine, što znači da je jezero 300 metara ispod razine mora). Južni krajevi jezera otvaraju se u relativno ravan krajolik, dok su njihovi sjeverni dijelovi urezani u planine. Ogromne količine vode pohranjene u jezerima te lokacija zaklonjena od sjevernih vjetrova rezultira blažom i sunčanijom klimom od Lombardijske nizine na jugu. Najvažnija jezera za turizam jesu, od istoka prema zapadu, Garda, Iseo, Como i Maggiore, od kojih svako ima specifične atrakcije (Boniface i sur., 2016).

Najveće i najistočnije talijansko jezero je **jezero Garda** koje graniči s tri regije: sa Trentinom na sjeveru, na zapadu i jugu s Lombardijom te na jugu i istoku sa Venetom. Na zapadnoj obali - "rivijera Garda" nudi smještaj visoke klase, dok su najbolje plaže su na južnoj obali gdje se nalazi slikoviti gradić Sirmione kojim dominira veličanstveni srednjovjekovni dvorac Rocca Scaligera. (Boniface i sur., 2016) Iza gradića nalazi se staza koja prati obalu poluotoka prolazeći uz ključajuća sumporna vrela (Jepson i sur., 2003).

Ledenjačko **jezero Iseo** u vinorodnom kraju u kojem se nalazi nije samo okruženo visokim planinama i slapovima, već ono i samo ima mini-planinu, otok Monte Isola. Obalom jezera protežu

se mala ribarska naselja poput Sale Marasino i Isea. Od Maronea na istočnoj obali, cesta vodi do oko 5 km udaljenog sela Cislano u kojem se iz tla izdižu očaravajuće šiljaste stijene na vrhovima kojih se nalaze kamenja. Ovi prepoznatljivi erozijski stupovi jedno su od najljepših i najneobičnijih prirodnih čuda Lombardije te se lokalno zovu “šumske vile” (Jepson i sur., 2003).

Jezero Como udaljeno je samo 60 km od Milana i stoga je popularno dnevnim posjetiteljima, dok su južni rubovi pogodeni industrijskim razvojem. Jezero je smješteno u idiličnom krajo liku planina i valovitih obronaka te stoljećima privlači posjetitelje koji dolaze radi odmora, šetnje ili pak vožnje čamcima. Ovo usko i dugo jezero oblikovano je glacijalnom erozijom u obliku slova lambda, a omogućuje lijepi pogled na Alpe te obalna naselja. Na spoju između dva kraka jezera, nalazi se lijepo ljetovalište Bellagio, jedno od najmodernijih naselja poznato po šetnicama (Boniface i sur., 2016).

Po veličini drugo talijansko jezero nakon jezera Garde je **jezero Maggiore**, vodeno prostranstvo koje se smjestilo uz planine, a širi se u alpsku Švicarsku. Veliki bakreni kip kardinala Carla Borromea, ujedno i glavnog zaštitnika jezera, nalazi se u gradiću Aroni u kojem je i rođen 1538. godine. Uz zapadnu obalu također se nalazi i glavno odmaralište te polazna točka za posjet otocima, gradić Stresa, bogat vilama i zelenim vrtovima. (Jepson i sur., 2003) Rast je bio brz nakon otvaranja Simplonskog tunela 1906. godine, što je znatno poboljšalo pristup ovom području (Boniface i sur., 2016).

Talijanska jezera privlače brojne posjetitelje, uključujući ljubitelje vodenih sportova, obitelji koje putuju samostalno i starije turiste. Veća naselja kao što su Riva del Garda i Stresa nude konferencijske sadržaje međunarodnog standarda i značajne glazbene festivale među svojim atrakcijama (Boniface i sur., 2016).

Slika 4: Jezero Como

Izvor: <https://go.findyouritaly.com/en/locations/como-lake> (19.5.2017.)

4.1.3. Klima

Sjeverna Italija obuhvaća nekoliko klimatskih zona, a najveća u sjevernoj Italiji je ona koja uključuje dolinu Po, a koja ima umjereno kontinentalnu klimu. Na ovom području relativna vlažnost je visoka tijekom cijele godine, a vjetar je obično slab, osobito u zapadno-središnjem dijelu koji zatvoren na tri strane što dolinu Po čini jednim od najmanje vjetrovitih područja na svijetu. Količina oborina je umjerena, između 650 i 1.000 milimetara godišnje, obično s dva maksimuma u proljeće i jesen, i dva relativna minimuma zimi i ljeti. Prosječna temperatura u siječnju, najhladnijeg mjeseca, blizu je zamrzavanja (0°C ili 32°F) u zapadnom dijelu, zatim oko $1/2^{\circ}\text{C}$ u velikom dijelu doline Po, dok u istočnom dijelu, odnosno venecijanskoj ravnici i Romagni dosegne $2/3^{\circ}\text{C}$. Istočni dio, blizu Jadranskog mora, zimi je blaži, ali je također izložen izbijanju hladnog zraka iz Istočne Europe koju donosi hladni vjetar bura. Tijekom ljeta na istočnom dijelu je vruće i sparno kao i na ostatku ravnice, ali barem tijekom popodneva pušu vjetrovi s mora. Dnevni prosjek temperatura iznosi oko $23/24^{\circ}\text{C}$, ali s postupnim zagrijavanjem u dobrim vremenskim uvjetima tijekom kojeg se maksimalne temperature mogu povećati na oko $35/36^{\circ}\text{C}$. Tijekom zime, magla je prilično česta, osobito u središnjim područjima kojima prolazi rijeka Po i daleko od planinskih lanaca (npr. U Cremoni, Pavuu, Mantovi i Ferrari) (Anonimus, 2016).

Na sjeveru, obale jezera (Maggiore, Como, Isola, Garda) nešto su blaža i manje maglovita zimi, dok ljeti toplinu prilično često prekidaju grmljavinske oluje. Alpski lanac, koji prolazi kroz sjevernu Italiju, ima zimsku planinsku klimu, hladnu i snježnu, a ljeti blagu s čestim olujama. Općenito, zapadno središnji dio Alpa, izložen južnim vjetrovima, dobiva većinu snijega krajem jeseni i početkom zime, dok je istočni dio više izložen sjevernim strujama, tako da većinu snijega dobiva sredinom zime i u rano proljeće (Anonimus, 2016).

Ligurska rivijera ima blagu klimu, osobito u zapadnom dijelu, ali je kišovito u jesen i zimu, dok na je jadranskoj obali klima mediteranska s prilično niskim padalinama, obično ispod 600 mm godišnje (Anonimus, 2016).

4.2. DRUŠTVENA OBILJEŽJA

4.2.1. Stanovništvo

U prikazanoj tablici možemo uočiti kako na području Sjeverne Italije regija Lombardija prednjači prema broju stanovnika sa čak 10,002,615 stanovnika, dok se regija Valle d’Aosta sa svojih 128,298 stanovnika nalazi na posljednjem mjestu. Ujedno možemo zaključiti kako sjeverozapadna makroregija na 57,928 km², što zauzima 19,18% Italije, ima sveukupno 16,110,977 stanovnika, dok sjeveroistočna makroregija na svojih 62,328 ima 11,643,601 stanovnika, što je 19,19% ukupnog stanovništva Italije.

Tablica 1: Stanovništvo po regijama Sjeverne Italije

Makroregija	Regija	Stan. po regiji	Stanovništvo		Područje	
			Broj	%	Km ²	%
Sjeverozapad	Valle d’Aosta	128,298	16,110,977	26.56%	57,928	19.18%
	Liguriya	1,583,263				
	Lombardija	10,002,615				
	Pijemont	4,424,467				

Sjeveroistok	Emilija-Romagna	4,450,508	11,643,601	19.19%	62,328	20.63%
	Friuli	1,227,122				
	Trentino-Alto Adige	1,055,934				
	Veneto	4,927,596				

Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Regions_of_Italy

Talijanski stil života uvijek je bio atrakcija za posjetitelje iz više rezerviranih zemalja Sjeverne Europe, kao što pokazuje elegancija prikazana u večernjim šetnjama ili paradi u svakom gradu. Iako Italija sada ima jednu od najnižih stopa nataliteta u Europi kao rezultat ekonomskih i društvenih promjena od Drugog svjetskog rata, obiteljske veze i dalje su vrlo jake. Rimokatolička crkva i dalje igra važnu ulogu, a vjerski je festival vrlo popularan. Talijansku kulturu karakterizira velika regionalna raznolikost izražena u specijalitetima hrane, rukotvorinama i dijalektima. To je uglavnom posljedica činjenice da je “Risorgimento”, tj. ponovno ujedinjenje Italije, bio djelomično ostvaren 1861. godine. Talijani i dalje imaju jaču lojalnost svojem gradu ili regiji nego državi kao cjelini, a kao jedna od najvećih prepreka nacionalnom jedinstvu je dugogodišnji negativni stav sjevernih Talijana prema jugu također poznat kao “Mezzogiorno”, koji smatraju socijalnim nazadovanjem i teretom za gospodarstvo (Boniface i sur., 2016).

4.2.2. Gospodarstvo

Italija je, s gospodarskog aspekta, šesta najmoćnija država svijeta. Dok je srednju i sjevernu Italiju u prošlosti pratio brz gospodarski razvoj, južna je Italija usprkos velikim nastojanjima države i dalje jako zaostala. Regionalne razlike u određenoj mjeri pokriva visoki BDP, od čak preko 19 000 USD/st. Unatoč tome što se Italiju smatra industrijskom zemljom, većina BDP-a, više od 2/3, ostvaruje se u tercijarnom sektoru. Poljoprivreda je, iako razmjerno manje važna (3% BDP-a, 6% zaposlenih), vrlo snažna i dobro razvijena. S obzirom na geološku mladost zemlje, Italija oskudijeva prirodnim izvorima, a nalazišta ruda su skromna i umnogome iskorištena. Hidroenergija je dobro iskorištena, naročito na alpskim rijekama, a bila je temelj rane industrijalizacije sjevera Italije (Natek i Natek, 2001).

Na sjeveru zemlje, između Milana, Torina i Genove, nalazi se najvažnije industrijsko područje. Izuzev velikih industrijskih poduzeća, ovdje su koncentrirana i brojna mala i srednja

poduzeća orijentirana na proizvodnju robe široke potrošnje. Veliki gospodarski imperiji u većinskom su vlasništvu tek nekoliko obitelji kao što su poznati: Fiat, Pirelli, Olivetti, Benetton, Zanussi, Ferruzi i brojni drugi. Među najznačajnijim granama industrije su automobilska, petrokemijska, elektrotehnička (bijela tehnika), elektronička, kemijska i farmaceutska, metalurgija i brodograđevna, prehrambena, kožna i tekstilna (posebice modna), drvena (namještaj) i dr. (Klemenčić, 2006).

U okviru vanjske trgovine, po ukupnoj vrijednosti, Italija je sedma u svijetu. Najviše se izvoze strojevi i automobili, zatim odjeća i obuća te kemijski i prehrambeni proizvodi, a uvoze se također razni industrijski proizvodi te sirovine i nafta. Glavni su partneri zemlje EU-a (oko 55%), među kojima prednjače Njemačka, Francuska, zemlje Beneluksa, Velika Britanija, a od ostalih SAD (Klemenčić, 2006).

Slika 5: Logo Fiata

Izvor: <http://www.carlogos.org/Car-Logos/Fiat-logo.html> (19.5.2017)

4.2.3. Promet

Domaća i međunarodna turistička putovanja su uglavnom realizirana kopnenim prijevozom. Italija ima izvrsnu cestovnu mrežu, uključujući i 6.500 kilometara autocesta. To je učinkovito povezano s širim europskim sustavom, unatoč uskim grlima uzrokovanim uglavnom prekomjernim brojem kamiona, koji se javljaju na pristupu Brennerovom prolazu i ostalim rutama kroz Alpe. Taj se problem treba ublažiti, zajedno s pripadajućim onečišćenjem, dovršavanjem

brojnih projekata željezničkog tunela. “Autostrada di Sole” iz Milana u Reggio di Calabria koriste horde turista koji, u potrazi za suncem, dolaze iz Njemačke i drugih zemalja Sjeverne Europe, budući da je moguće voziti automobilom s visokim prosječnim brzinama od Flensburga na njemačko-danskoj granici do južnog vrha talijanskog poluotoka. Međutim, stope nezgoda u Italiji su visoke prema britanskim ili sjevernoameričkim standardima (Boniface i sur., 2016).

Željeznička mreža je također opsežna, a općenito nudi putnicima učinkovitu uslugu s jednim od najnižih cijena u Europi, iako je pretrpavanje problem u ljetnim mjesecima. Talijanske državne željeznice (FS) posjeduju većinu mreže, osim nekoliko uskih kolosijeka. Brojni brzi vlakovi voze između glavnih gradova, uključujući i “Direttissima” koji povezuju Firencu i Rim. Većina sredstava za projekte brzih željezničkih pruga dolazi iz privatnog sektora, a ne od vlade (Boniface i sur., 2016).

Dugačka obala Italije i njezin položaj na sredini Sredozemlja potaknuli su povijest pomorstva; na primjer Genova, rodno mjesto Kolumba, jedna je od vodećih europskih luka. Iako malo turista stiže morem, kružni brodovi koji posluju na Mediteranu obično pristaju u talijanskim lukama poput Venecije i Napulja. Brojne luke kao što su Livorno, Civitavecchia, Ancona i Brindisi su ključni čvorovi u mreži pomorskih brodskih usluga i međunarodnih trajekata koji povezuju razne dijelove Mediterana, ne samo susjednu Korziku, Tunis, Hrvatsku i Grčku, već i Tursku, Izrael i Egipat. Brzi hidrogliseri djeluju na kratkim prijelazima između kopna i manjih otoka poput Kaprija, ali se također koriste i za razgledavanje jezera sjeverne Italije (Boniface i sur., 2016).

Italija ima dobro razvijen zračni prijevoz, a u najvažnije zračne luke ubrajaju se Fiumicino (Rim) i Linate (Milan), koje su ujedno i među najzaposlenijima u Europi. Nacionalna zrakoplovna tvrtka Alitalia aktivna je u promociji turizma, usko surađujući s nacionalnom turističkom organizacijom. Alitalia i njezina podružnica ATI pružaju mrežu domaćih usluga, a niz charter aviokompanija povezuju otoke i odmarališta sa turističkim područjima u Sjevernoj Europi. Niskobudžetni prijevoznici također povezuju talijanske gradove s regionalnim zračnim lukama diljem Europe (Boniface i sur., 2016).

Slika 6: Zrakoplov Alitalie

Izvor: <http://corporate.alitalia.com/en/index.html> (19.5.2017.)

5. TURISTIČKE REGIJE

5.1. Veneto i Friuli

Veneto je regija u kojoj je ravničarski krajolik upotpunjen veličanstvenim Dolomitima koji ujedno čine sjeverozapadnu granicu Veneta, jezerom Garda, najvećim talijanskim jezerom, te ljepotama odmarališta i starih gradova poput Venecije, Verone, Vicenze i Padove. Srednjovjekovni gradovi Veneta nalaze se na važnim trgovačkim prometnicama kao što je cesta Serenissima koja povezuje gradove Veneciju i Genovu sa prijelazom Brenner, a koju su koristili trgovci iz sjeverne Europe pri prelasku Alpi. Susjedna regija, Friuli-Venezia Giulia, nalazi se na samom sjeveroistoku Italije, a graniči sa Slovenijom na istoku i sa Austrijom na sjeveru, gdje uključuje koruška brda, antički grad Akvileju te jadransku luku Trst. Veneto je danas uspješan izvoznik vina, proizvođač tekstila i poljoprivredno središte, dok je Friuli žarište novih tehnologija (Jepson i sur., 2003).

Venecija ili kako je još nazivaju “vrata Orijenta”, smještena je na sjeveroistoku Italije te je podijeljena u šest administrativnih okruga ili sestiera: Cannareggio, Castello, San Marco,

Dorsoduro, San Polo te Santa Croce. Grad je koji je uistinu jedinstven, bez automobila i gdje se sav promet odvija pješice ili vodom zbog svog položaja usred prostrane plitke lagune. Izgrađena je na niskom muljevitom tlu usred plimnih jadranskih voda te je vrlo često izložena poplavama. Venecija je, tijekom srednjeg vijeka pod vodstvom uspješnih duždeva, proširila svoju moć i utjecaj preko Mediterana sve do Konstantinopola, današnjeg Istanbula. Od 12. do 14. stoljeća Venecija je imala položaj svjetske velesile o čemu svjedoče i sama bogatstva Sv. Marka. Nakon što je, od novih europskih država, polako gubila svoj teritorij, 1797. godine pala je pod Napoleonovu vlast. Godine 1866. pridružila se kraljevini Italiji čime je, po prvi put u povijesti, ujedinila zemlju.

Danas su Venecijanske palače postale dućani, muzeji, hoteli i stanovi, dok su samostani preuređeni u centre za restauraciju umjetnina. Kroz sam grad prolazi Canal Grande na obalama kojega se ističu brojne palače sagrađene tijekom pet st

oljeća, a većina nose imena nekad slavni venecijanskih obitelji. Najbolji i najprikladniji način za razgledavanje kanala je vožnja vaporettom, ali i tzv. traghetima (trajekti gondole). Vrlo je bitno spomenuti i venecijanske gondole koje su ujedno i jedan od simbola grada, a dio su Venecije od 11. stoljeća. Gondole su brodice koje imaju uski trup i ravno dno čime su savršeno prilagođene za vožnju uskim i plitkim kanalom.

Od željezničkog kolodvora Santa Lucia do najpoznatijeg venecijanskog mosta Rialta uzdižu se brojne poznate palače i crkve od kojih se ističu: crkva San Simeone Piccolo iz 18. stoljeća, crkva San Geremia u kojoj su pohranjeni relikviji Sv. Lucije, Palazzo Labia uređena kao plesna dvorana sa scenama iz Kleopatrina života, Palazzo Corner-Contarini, crkva San Marcuola, Palazzo Vendramin Calergi, crkva San Stae, barokna palača Ca' Pesaro, koja je danas galerija moderne umjetnosti i muzej Orijenta, zatim Palazzo Sagredo te Palazzo Michiel dale Colonne koja je dobila ime po svojoj prepoznatljivoj kolonadi. Jedna od najpoznatijih venecijanskih znamenitosti je most Rialto koji je dobio ime po "rivo alto", odnosno visokoj obali te je jedno od prvih naseljenih područja Venecije. Četvrt San Polo, u kojoj se nalazi i Rialto, po tradiciji je bila trgovačka i bankarska četvrt, a danas je jedno od najužurbanijih i najaktivnijih područja grada. Rialto je izgrađen od kamena tek 1588. godine, nakon urušavanja i propadanja ranije drvene strukture, dok su ostali kameni mostovi bili izgrađeni još u 12. stoljeću. Do 1854. godine, kada je izgrađen most Academia, Rialto je bio jedini most za prelazak preko kanala Grande.

Kada se prođe Rialto, kanal se zavija u širokom luku također poznatom kao "La volta" (zavoj) u kojem se, sve do trga Svetog Marka, nižu brojne palače kao što su Palazzo Barzizza, Garzoni, Mocenigo, Grassi, Ca' Rezzonico, Capello Malipiero, Barbaro, Palazzo Gritti-Pisani te

brojne druge. Među ovim brojnim palačama ističe se i Akademija, najveća svjetska zbirka venecijanskih slika koja daje potpun pregled venecijanske škole, od srednjovjekovnog bizantskog razdoblja do baroka. Na početku kanala Grande nalazi se velika barokna crkva Santa Maria della Salute koju je Baldassare Longhena dao sagraditi 1630. kao znak zahvalnosti za izbjavljanje grada od kuge, a otuda i ime "Salute" što znači spas i zdravlje. Nasuprot ove veličanstvene crkve, preko kanala Grande, pruža se Trg svetog Marka koji privlači brojne turiste svojima dvjema najvažnijim povijesnim znamenitostima, istoimenom bazilikom i Duždevom palačom. Poznata venecijanska Bazilika svetog Marka jedna je od najvećih europskih građevina koja spaja stilove istoka i zapada. Orijentalna vanjšina bazilike ukrašena je prekomorskim bogatstvima Republike među kojima se ističu kopije poznatih brončanih konja, prenesenih iz Konstantinopola 1204. godine, te bogatstvo stupova, niskih reljefa i obojenog mramora. Palazzo Ducale, odnosno Duždeva palača osnovana je u 9. stoljeću, a bila je službena rezidencija svakog venecijanskog vladara. Između palače i zatvora 1600. godine izgrađen je Most uzdisaja, koji je navodno ime dobio po uzdisajima zatvorenika na putu za suđenje. Trg obogaćuju i ostale prekrasne građevine kao što su Campanile, Museo Correr, Torre dell'Orologio, renesansni toranj sa satom i skrivenim satnim figurama, vrtovi Giardinetti Reali, Libreria Sansoviniane, elegantne kavane i brojni dućani (Jepson i sur., 2003).

Jedan od važnijih simbola grada je i Venecijanski karneval koji je, uz onaj u Rio de Janeiru, najposjećeniji i najpoznatiji karneval u svijetu. Venecijanski karneval, svijetski poznat po svojim maskiranim balovima, kostimskim paradama, koncertima, javnim nastupima i večernjim događanjima, već odavna privlači strance u Veneciju. Zapisi o venecijanskom karnevalu datiraju još iz 1094. godine kada su tadašnji spisatelji pisali o proslavama koje su se odvijale u danima prije korizme. Karneval je postao služben kada je Senat 1296. godine proglasio da je zadnji dan karnevala dan prije korizme (Horodowich, 2009). Najveći bal na karnevalu koji se svake godine odvija u drugoj palači naziva se Duždev bal na kojemu mogu sudjelovati samo oni koji znaju plesati stoljećima stare plesove, kao što je kao što je "quadrille". Također, uvjet za prisustvovanje na balu je i tradicionalni barokni kostim koji se ne može kupiti za manje od 1000 eura (Rostuhar, 2009).

Slika 7: Venecija

Izvor: <http://magazine.tripnmate.com/places-to-visit-in-the-romantic-city-of-venice/> (19.5.2017.)

Verona je, nakon Venecije, drugi najveći grad Veneta, trgovačko središte i jedan od najuspješnijih gradova sjeverne Italije. Stari centar grada bogat je rimskim ruševinama i predivnim palačama nekadašnjih srednjovjekovnih gradskih vladara, izgrađenih od ružičastog vapnenca poznatog kao “rosso di Verona”. Najvažnije turističke atrakcije su rimski amfiteatar iz 1. stoljeća, po veličini treći u svijetu, zatim Piazza Erbe sa životopisnom tržnicom, crkva San Zeno Maggiore, dvorac Castelvecchio te nezaobilazna Casa di Giulietta, tj. Julijina kuća gdje se Romeo navodno popeo na Julijin balkon (Jepson i sur., 2003).

Stari sveučilišni grad, Padova, bogat je umjetnošću i arhitekturom koji se odražava u velikom muzejskom kompleksu koji sačinjavaju zgrade samostana pustinjačkog augustinskog reda pridruženog crkvi Pustinjaka. U blizini se nalazi veličanstvena Cappella degli Scrovegni, poznata po Giottovim lirskim freskama. Središte južnog dijela grada jedno je od najpoznatijih hodočasničkih talijanskih odredišta, bazilika Sv. Ante, izgrađena kao dom relikvijima Sv. Ante Padovanskog. U Padovi se nalazi i, po starosti, drugo talijansko sveučilište osnovano 1222. godine (Jepson i sur., 2003).

Trst, glavno središte regije Friuli, smješten je pokraj Slovenije te je poznat kao najveća luka na Jadranskom moru. Na brdu iznad luke izdiže se dvorac Castello di San Giusto koji su 1368. godine podigli venecijanski vladari Trsta. U blizini dvorca nalaze se ruševine rimske bazilike i

sudnice sagrađene oko 100. godine. Obje građevine smještene su na zaravni te nude predivan pogled na Tršćanski zaljev. Crkva San Giusto, ujedno i gradska katedrala, nastala je u 14. stoljeću spajajući dvije crkve iz 5. stoljeća (Jepson i sur., 2003).

5.2. Trentino-Alto Adige

Obuhvaća kulturno dvije veoma različite regije, Trentino nazvan po Trentu, glavnom središtu regije u kojem se govori talijanski te Alto Adige ili Südtirol (Južni Tirol), regija smještena uz gornji tok rijeke Adige, a u kojoj se govori njemačkim jezikom. Regija Trentino-Alto Adige odlikuje se neiskvarenom prirodom koju obogaćuju brojne sportske mogućnosti. Dolina rijeke Adige spaja se sa dolinama ispunjenim jezerima, rijekama i potocima, šumama, vinogradima te predivnim alpskim pašnjacima. Dok vapnenački vrhovi Dolomita krase jugoistok regije, sjeverno je područje obilježeno veličanstvenim visinama Alpi (Jepson i sur., 2003).

Trento, glavni je grad regije, a ujedno i najprivlačniji grad Trentina krasi lijepa romanička katedrala, bogato ukrašen dvorac te ulice renesansnih kuća. Grad je također poznat kao mjesto u kojem se održao Koncil u Trentu u razdoblju od 1545. do 1563. godine, a kojeg je sazvala Katolička crkva s ciljem odgovaranja pojedinih skupina, naročito njemačkih protestanata, od odvajanja. Katedrala je od 13. stoljeća građena u romaničkom stilu, a, u potpunosti zanemariivši gotiku i renesansu, dovršena je tek 1515. godine. Katedrala se nalazi na glavnom gradskom trgu, Piazza Duomo, koji je za vrijeme Rimljana bio glavna tržnica. Tridentum, rimsko ime Trenta, sačuvano je kipu Neptuna koji drži trozubac (lat. tridentum) na vrhu fontane. Još jedna znamenitost grada je Castello del Buonconsiglio, veliki dvorac sagrađen u 13. stoljeću kao dio gradskog obrambenog sustava. Trento je bio važna granica na glavnoj cesti povezivajuć Italiju sa sjevernom Europom, a debeli su zidovi očuvani i još uvijek opasuju grad (Jepson i sur., 2003).

Slika 8: Trento

Izvor: <https://izadabrowska.wordpress.com/2012/05/20/trento/> (19.5.2017.)

Bolzano je glavni grad pokrajine Alto Adige te prijelaz između ovih dviju regija, Trentino i Alto Adige. U starom centru grada, na glavnom trgu Piazza Walther, nalazi se gotička katedrala iz 15. stoljeća. tzv. “vinska vrata” na katedrali na kojima su izrezbareni likovi koji rade u čokotima odražavaju važnost vina u lokalnoj privredi. Na sredini trga nalazi se i kip trubadura iz 13. stoljeća, Walthera von Vogelweida, koji je po legendi rođen u ovom kraju. U gradskom arheološkom muzeju nalazi se čuveni “Ledeni čovjek” star 5000 godina, pronađen u otopljenom ledu glečera (Jepson i sur., 2003).

U blizini gradova Trento i Bolzano nalazi se Madonna di Campiglio, glavno odmaralište Val Meledria te savršeno mjesto za pješačenje i skijanje u planinskom krajoliku. U crkvi u Pinzolu, 14 km južno od skijališta, nalazi se dobro očuvana i poznata freska “Ples smrti” iz 1539. godine koja prikazuje povorku bogatih likova koji zlatnicima žele podmititi smrt (Jepson i sur., 2003).

5.3. Lombardija

Pokrajina Lombardija regija je velikih suprotnosti u kojoj se na sjeveru, na granici sa Švicarskom izdižu Alpe, a preko ledenjačkih jezera Como i Maggiore se pruža do široke nizine rijeke Po. Regija je nazvana po barbarskom plemenu Langobardi koje je u 6.stoljeću prodrlo u Italiju. Brojne dinastije kao što su poznati Visconti i Sforza iz Milana, postali su veliki pokrovitelji umjetnosti naručujući palače, crkve i umjetnine koje se mogu vidjeti i danas. Lombardija je

poznata kao centar moderne industrije i poljoprivrede velikih razmjera, kao financijsko središte Italije te rodno mjesto Vergilija, Monteverdija, Stradivarija i Donizettija koja sadrži veliki raspon umjetničkih bogatstava i vrhunskih europskih ostvarenja poput Posljednje večere Leonarda da Vincija te veličanstvenih slika u Pinacoteci di Brera u Milanu (Jepson i sur., 2003).

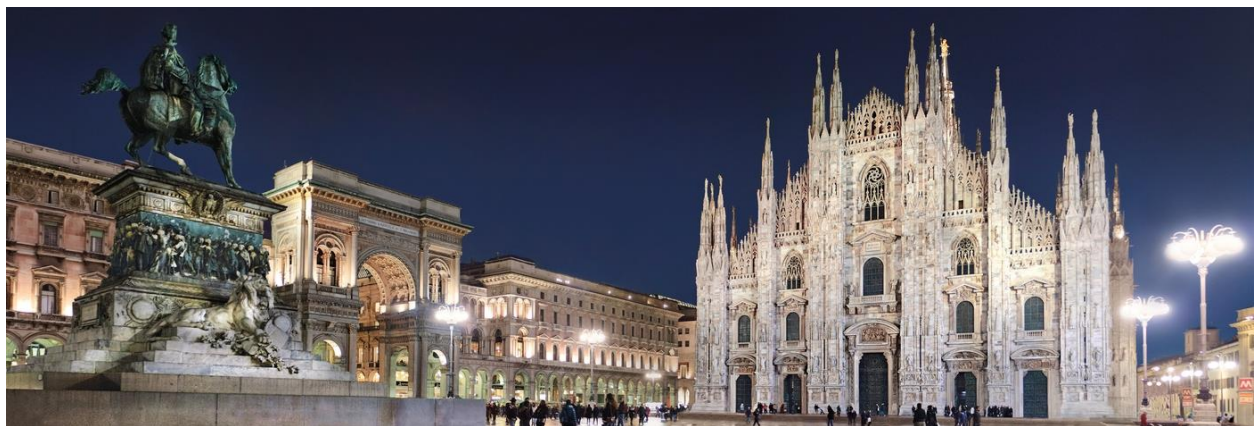
Za Gote koji su Milano preoteli od Rimljana, zvao se i "Mailand", odnosno Zemlja svibnja te toplo i nadahnjujuće mjesto. Nekoć važno trgovačko središte na poveznici puteva preko Alpi te nagrada za moćne dinastije, danas je, po veličini, drugi u Italiji, središte je mode, poslova i financija te najbolje mjesto da se vidi najelegantnija Italija. Ova elegantna i užurbana metropola nudi brojne velike spomenike poput poznate katedrale i dvorca, mnoštvo zanimljivih muzeja, crkvi i ostalih građevina, ali nudi i brojne kulturne aktivnosti, gastronomske doživljaje, dizajnersku kupovinu ili pak samo šetnju u milanskom stilu.

U samom srcu grada smještena je jedna od najvećih gotičkih crkava na svijetu, katedrala Duomo, čija je gradnja započela u 14. stoljeću pod princem Viscontijem, a dovršena je tek nakon više od 500 godina. Najdojmljiviji dio građevine je njen krov sa 135 tornjeva ukrašenih kipovima, a s kojeg se za vedra dana pogled pruža do Alpi. Fasada ove katedrale sadrži zadivljujući raspon stilova, od gotike, preko renesanse do neoklasicizma, a lađe su odijeljene sa 52 golema stupa koja su sa svih strana osvijetljena predivnim vitrajima. Nakon što je po završetku vladavine obitelji Visconti u 15. stoljeću srušen dvorac kojega je obitelj dala sagraditi, novi je vladar Milana, Francesco Sforza, dao na tom mjestu sagraditi renesansnu palaču Castello Sforzesco. Dvorac se sastoji od brojnih dvorišta, od kojih je najljepše Cortile della Rocchetta, trg sa arkadama kojeg su projektirali Bramante i Filarete. Palača danas sadrži dio posvećen primjenjenoj umjetnosti, arheologiji i novcu, ali i predivnu zbirku najmeštaja, antikviteta i slika, Civiche Raccolte d'Arte Antica, u kojoj se nalazi Michelangelova nedovršena skulptura, Rondanini Pietà.

Nedaleko od dvorca nalazi se i neoklasično kazalište otvoreno 1778. godine, poznato kao Teatro alla Scala. Jedno je od najpoznatijih i najuglednijih opernih kuća u svijetu, ujedno sa jednom od najvećih pozornica u Europi koje ugošćuje brojne raskošne produkcije. Kićeni trgovački centar, Galleria Vittorio Emanuele II, poznat i kao Milanski salon dao je projektirati Giuseppe Mengoni 1865. godine. Galerija je građena u obliku latinskog križa sa osmerokutnim središtem koje je ukašeno mozaicima četiri kontinenta (Amerike, Europe, Afrike i Azije), ali i ostalim prikazima sa područja Umjetnosti, Poljoprivrede, Znanosti i Industrije. Muzej suvremene umjetnosti (CIMAC) otvoren je 1984. godine, a sadrži uglavnom talijanske radove među kojima

se mogu izdvojiti umjetnička djela Carla Carrea, Filippa De Pisisa, Morandija, Tancredija, ali i djela netalijanskih umjetnika kao što su Van Gogh, Gauguin, Picasso, Mondrian, Kandinsky i drugi. U Pinacoteci Ambrosiana smještena je knjižnica Federica Borromea čijih je 30 000 rukopisa, od ilustrirane Ilijade iz 5. st., ranih izdanja Danteove Božanske komedije (1353.) do Leonadrovog Codexa Atlanticusa iz 15. stoljeća. U umjetničkoj galeriji mogu se pronaći djela poznatih talijanskih umjetnika Leonarda da Vincija, Botticelija, Rafaela i Caravaggia. U crkvi Santa Maria delle Grazie iz 15. stoljeća nalazi se jedna od ključnih slika zapadne civilizacije, Cenacolo (Posljednja večera) Leonarda da Vincija (Jepson i sur., 2003).

U Milanu, jednom od najbogatijih gradova u Italiji, kupovina je sinonim za kupnju dizajnerske odjeće. Visoko modne trgovine ovdje su uvijek elegantne, posebno u središtu grada, a gledanje je gotovo jednako zadovoljavajuće kao i kupnja. Svi vodeći modni dizajneri imaju trgovine na području između ulica Via Montenapoleone, Via della Spiga, Via Manzoni i Via Sant'Andrea, tzv. "Modni četverokut". Milano je poznat kao svjetska prijestolnica mode, a većina nacionalnih i međunarodnih dizajnera ovdje ima vodeću trgovinu kao što su Dolce & Gabbana, Giorgio Armani, Gucci, Prada i Hugo Boss (Jepson i sur., 2003).

Slika 9: Milano

Izvor: <http://www.clementoni.com/se/31496-milano-1000-pieces-panorama-puzzle/> (19.5.2017.)

Nekadašnja je langobardska prijestolnica, Pavia, mjesto je krunidbe Karla Velikog i Fridriha Barbarosse. Pavijska je ostala važan grad čemu svjedoče i velike romaničke crkve, visoki

tornjevi i ostale znamenitosti. Na glavnom gradskom trgu Piazza della Vittoria nalazi se gradska vjećnica Broletto na kojoj su svojevremeno radili Amadeo, Leonardo da Vinci te Bramante. Ponte Coperto je natkriveni renesansni most sa posvećenom crkvom u sredini, a koji premošćuje rijeku Ticino. U gradu se također nalazi i jedno od najstarijih i najcjenjenijih sveučilišta u Europi iz 1361. godine (Jepson i sur., 2003).

Cremona je grad je poznat po glazbi zahvaljujući skladatelju Claudiju Monteverdiju te graditelju violina Stradivariju. Na glavnom gradskom trgu nalazi se nekoliko značajnih građevina, među kojima treba izdvojiti romaničku katedralu sa, navodno, najvećim srednjovjekomnim zvonikom u Italiji poznatim kao Torrazzo. U drugoj važnoj građevini trga, Pallazo del Comune, čuvaju se četiri rijetke violine: Guarnerija del Gesu, Andree i Niccoloa Amatija te jednu od Antonija Stradivarija (Jepson i sur., 2003).

Od ostalih turističkih središta Lombardije može se izdvojiti i NP Stelvio. Stelvio je prolaz iz Lombardije do ledenjačkih Dolomita koji se protežu regijom Trentino-Alto Adige, a ujedno je i najveći nacionalni park Italije. U glečerima se nalazi više od 50 jezera, a parkom dominiraju i vrhovi Gran Zebru Cevedale i Ortles, najviša planina sa 3905 metara. Također je privlačna i široka ledenjačka dolina, Val Cremonica, u kojoj je pronađeno više od 180 000 prapovijesnih rezbarija na stijenama, iz neolitika do rimskog doba, a koje su proglašene zaštićenim spomenikom kulture UNESCO-a (Jepson i sur., 2003).

5.4. Valle D'aosta i Pijemont

Ove sjeverozapadne regije Italije obilježavaju sjeverne Alpe sa poznatim skijaškim odredištima poput Courmayeura te netaknuta bogatstva Parca Nazionale del Gran Paradiso. Južnim dijelom dominiraju brežuljci prekriveni vinogradima te brojnim poljima žita i riže. Od 11. do 18. stoljeća regije su bile dio frankofonskog vojvodstva Savoje te se u zabačenim dolinama Pijemonta i u velikom dijelu Valle d'Aoste još uvijek govori francuskim jezikom. Povijesni ostaci sačuvani su u srednjovjekovnim dvorcima Valle d'Aoste te kapelama smještenim po obroncima Alpi, a koje su još poznate i kao sacri monti. Dvorce Valle d'Aoste gradili su srednjovjekovni feudanci koji su htjeli učvrstiti svoju krhku vlast. Od brojnih izgrađenih dvoraca do danas ih je

sačuvano oko 70, a najpoznatiji su Montmayer, Ussel, Fenis i Verres. Zapadnom dolinom Aoste dominira Mont Blanc (4810 m), najviša planina Alpa sa njenim cjelogodišnjim odmaralištem Courmayeur. Na sjeveru se proteže prepoznatljiv trokutasti vrh Monte Cervino (4478 m) ili Matterhorn, a nedaleko se nalazi i druga najviša talijanska planina Monte Rosa (4634 m). Pijemont je poznat kao industrijsko žarište – Fiat u Torinu, Olivetti u Ivrei, Ferrero u Albi, ali i poljoprivreda igra važnu ulogu u životu regije s obzirom da brežuljci na južnom dijelu regije daju brojna vrhunska talijanska crna vina (Jepson i sur., 2003).

Gradić Aosta glavni je grad regije Valle d’Aosta, a smješten je na ravnici okruženoj planinama te predstavlja spoj drevne kulture i bogatog krajolika. U gradu se nalaze brojne građevine još iz razdoblja rimske vladavine kao što je Augustov luk kroz kojega se ulazilo u grad, dobro očuvano gradsko rimsko kazalište te eliptični amfiteatar, a podignute su u čast caru Augustu. U to vrijeme grad se zvao Augusta Praetoria, a tijekom stoljeća je postao Aosta. Najveća arhitektonska znamenitost Aoste je srednjovjekovni kompleks crkvenih zgrada Sant’Orso, sveca i zaštitnika grada (Jepson i sur., 2003).

Južnim dijelom Valle d’Aoste dominira Gran Paradiso, najstariji nacionalni park Italije, stvoren 1922. godine iz dijela kraljevskog lovačkog rezervata kuće Savoje. Park se odlikuje netaknutom prirodom, rijetkim životinjama i neobičnim alpskim cvijećem te je omiljeno odredište šetača za ljetnih mjeseci, dok se zimi može i skijati. Simbol parka je kozorog iz porodice ovaca, a koji je istrebljen u ostatku Europe (Jepson i sur., 2003).

Slika 10: NP Gran Paradiso

Izvor:<http://www.travelvialtaly.com/regions-of-italy/most-beautiful-places-to-visit-in-aosta-valley/mount-taou-blanc-gran-paradiso-national-park-italy/> (19.5.2017.)

Glavno središte Pijemonta, Torino, naseljen je od rimskog vremena, u srednjem vijeku bio je sjedište sveučilišta, a veliki značaj dobio je tek nakon 1563. godine kada je svoje sjedište u grad preselio Emanuele Filiberto Savojski. Torino je nakon toga postao sjedište pokreta za ujedinjenje Italije, a od 1861. do 1865. godine je postao glavni grad ujedinjene države. Godine 1899. osnovana je automobilska kompanija Fiat – “Fabbrica Italiana Automobili Torino”, koja je danas jedno od najvećih europskih poduzeća. Najpoznatija građevina je svakako katedrala posvećena sv. Ivanu Krstitelju, izgrađena je 1498. godine te je jedina građevina iz renesansnog razdoblja u Torinu. Pokraj crkve nalazi se Cappelle della Sacra Sindone, tj. kapele Svetog platna u kojoj se nalazi urna sa čuvenim Torinskim platnom. Ono je najpoznatije od svih relikvija te je u njega navodno zamotano Kristovo tijelo nakon raspeća, čemu svjedoči i prikaz razapetog čovjeka sa ranom na strani te ogrebotinama koje mogu potjecati od trnove krune. Mit o Torinskom platnu je raspršen 1988. godine kada je dokazano da platno nije starije od 12. stoljeća, ali je ono i dalje ostalo predmet religijskog divljenja. U blizini katedrale nalazi se Palazzo Reale koja je bila sjedište kraljevske obitelji Savoje sve do ujedinjenja Italije 1861. godine. Torino se odlikuje mnogim zanimljivim muzejima koji se nalaze u palačama i javnim zgradama. Jedan od poznatijih je Museo Egizio, Egipološki muzej koji je među najvažnijima u svijetu. Među najdojmljivijim skulpturama je Ramzes II. iz 13. st. pr.n.e. ili 19. dinastije, zatim Amenofis II. te bazalni Gemenef-Har-Bak iz 26. dinastije. Raskošnim baroknim odajama kraljevske obitelji Savoje suprostavlja se futuristička Mole Antonelliana, građevina sa visokim tornjem koja je najavila moderno industrijsko razdoblje, a ujedno je i simbol talijanskog jedinstva. U gradu se nalazi i veoma zanimljiv muzej, Museo dell’Automobile, koji prikazuje povijest talijanskog dizajna automobila, a danas sadrži više od 150 old timera, klasičnih automobila i unikata, od Bugattija, Maseratija, Lancie do Fiata, Ferrarija i brojnih drugih (Jepson i sur., 2003).

Slika 11: Torino

Izvor: <http://www.bbtorino.net/en/gallery/landscapes/> (19.5.2017.)

5.5. Ligurija

Ligurija je dugačak i uzak obalni pojas koji se nalazi u podnožju planina obraslih vinovom lozom, a podijeljen je na dva dijela. Riviera di Ponente zapadna je obalna linija koja obuhvaća uzak pojas obalne ravnice, a proteže se preko francuske granice, dok je istočna obala, Riviera di Levante krševitija i pitoresknija. Nasuprot odmarališnih mjesta kao što su zapadni San Remo i istočni Portofino, Rapallo i dr., nalazi se sjedište regije te najveća luka, Genova smještena između dva kraka obale (Jepson i sur., 2003).

Genova je najvažnija talijanska luka koja ima dugu pomorsku povijest. Rodom iz Genove je veliki pomorski admiral Andrea Doria, kao i istraživač Amerike u 15. stoljeću, Kristofor Kolumbo. U 12. stoljeću započeo je uspon Genove, nakon što je uspješno porazila saracenske gusare koji su pustošili ligurijsku obalu. Pomorska se republika nakon toga sve više razvijala, profitirajući u križarskim ratovima stvaranjem trgovačkih postaja na Bliskom Istoku, ali i razvijajući vlastitu mornaricu. Zlatno razdoblje je trajalo od 16. do sredine 17. stoljeća, uključujući i vladavinu Andrea Dorie, koji je uspio obogatiti grad financiranjem sukoba europskih rivala Genove putem ureda gradske banke. Do nazadovanja regije dovele su frakcije među vladajućim

plemstvom, francuska (1668.) i austrijska (1734.) osvajanja. Tek u ranom 19. stoljeću Ligurija je djelomično dostigla dio starog ugleda i to zahvaljujući širenju ideje o ujedinjenju zemlje.

Središtem grada nižu se brojne građevine među kojima su najdojmljivije gotička katedrala San Lorenzo sa crno-cijelim prugama, crkva i samostan Sant'Agostino, barokna crkva Gesu, zatim Duždeva palača te Porta Soprana koja predstavljaju istočni ulaz u grad, a nalazi se u blizini kuće Kristofora Kolumba (Jepson i sur., 2003).

Na istočnoj obali Ligurije, tzv. Rivieri di Levante, može se izdvojiti nekoliko poznatih turističkih destinacija kao što je poluotok Portofino koji je nekoć bio malo slikovito ribarsko naselje, a danas je najekskluzivnija luka i poznato odmaralište Italije puno jahti bogataša. U blizini Portofina nalazi se Rapallo, poznat kao mjesto potpisivanja dva mira nakon Drugog svjetskog rata, a koji se odlikuje dvorcem iz 16. stoljeća u kojem se održavaju umjetničke izložbe. Možda najpoznatija destinacija Riviere di Levante su pitoreskna naselja na stjenovitom obalnom pojasu, Cinque Terre, koja se protežu od Monterossa al Mare do Riomaggiore na jugoistočnom kraju. Kako i samo ime govori, radi se o pet odvojenih naselja koja su smještena na samom rubu litica: Monterosso al Mare, Vernazza, Corniglia, Manarola i Riomaggiore. Sentiero Azzuro je staza koja slijedi obalu i spaja sela, a nudi veličanstven pogled na prepoznatljive zelene terasaste vinograde (Jepson i sur., 2003). Naselja su dio istoimenog Nacionalnog parka Cinque Terre (Parco Nazionale delle Cinque Terre) koji je od 1997. godine na popisu UNESCO-ve svjetske baštine (Anonimus, 2016).

Zapadna obala ili Riviera di Ponente odlikuje se manjim turističkim naseljima među kojima je najpoznatije ljetovalište San Remo sa 57 000 stanovnika, osnovan u rimsko doba. U gradiću se odvijaju brojni kulturni događaji, kao što su Sanremo Music Festival i Milano-San Remo biciklistički klasik (Anonimus, 2017). Nedaleko od San Rema nalazi se Balzi Rossi poznat po špiljama, najznačajnijim u sjevernoj Italiji, u kojima su iskopani ukopi u kojima su pokojnici bili ukrašeni školjkama. U Nacionalnom muzeju čuvaju se oružja i kamene ženske figure stare oko 100 000 godina. Villa Hanbury jedan je od najimpresivnijih botaničkih vrtova u Italiji koji sadrži više od 3000 vrsta tropske flore, uključujući kaučukovce, palme te divlje kaktuse. Ispod srednjovjekovnog gradića Toirano nalazi se niz predivnih špilja u kojima su pronađeni ostaci paleolitičkog života iz 100 000. godine pr.n.e. U špilji Grotte della Basura (Vješticija špilja) mogu

se pronaći otisci stopala ljudi i životinja te zbirka medvjedih kostiju i zubi na “groblju medvjeda” (Jepson i sur., 2003).

Slika 12: Cinque Terre

Izvor: <http://www.european-images.com/panoramic-gallery.php> (19.5.2017.)

5.6. Emilia-Romagna

Emilia-Romagna je široki prolaz kroz brda i ravnice doline rijeke Po te područje koje razdvaja hladni Alpski sjever i vrući mediteranski jug. Ova regija jedna je od najuspješnijih talijanskih regija sa plodnom zemljom, rastućom industrijom i predivnim povijesnim gradovima. Svi važniji gradovi regije podignuti su uz rimsku cestu Via Aemiliu, koja je sagrađena 187. pr.n.e, a povezuje Rimini na jadranskoj obali i gradić-utvrdu Piacenzu. Cijela regije poznata je kao gastronomsko središte, a neki od najpoznatijih proizvoda zemlje, parmska šunka i parmezan, potječu upravo iz ove regije. Poljoprivreda se već dugi niz godina razvija na naplavljenim obalama Poa, po čemu je dolina rijeke poznata još i kao talijanska “košara kruha” i kao “zdjela voća” (Jepson i sur., 2003).

Povijesno središte Bologne predstavlja divan spoj popločanih srednjovjekovnih ulica i zgrada sa sjenovitim trijemovima, koje su i tipične za bolonjski gradski centar. Oko dva glavna gradska trga, Piazza Maggiore i Piazza del Nettuno, nalaze se srednjovjekovne palače te crkve San Petronio i San Domenico. San Petronio je crkva posvećena biskupu iz 5. stoljeća te je jedna od

najboljih srednjovjekovnih građevina u Italiji osnovana 1390. godine, a trebala je biti veća od sv. Petra u Rimu, međutim, zbog nedostatka sredstava veličina je reducirana, zbog čega je crkva ostala nesrazmjerna. U Bologni je također nalazi i najstarije europsko sveučilište osnovano 1089. godine, a njegova prva službena zgrada bila je Archiginnasio. U visinu se izdižu čuveni kosi tornjevi Asinelli i Garisenda, koji su među rijetkim sačuvanima od izvornih 200, koliko ih je nekada bilo u Bologni. Oba tornja započela su sa gradnjom u 12. stoljeću, pretpostavlja se na mjestu ranijih tornjeva, a Dante je u svom Paklu spomenuo dva tornja na ovom mjestu. Torre Asinelli sa svojih 97 metara, četvrti je toranj po visini u Italiji nakon onih u Cremoni, Veneciji i Sieni (Jepson i sur., 2003).

Slika 13: Bologna

Izvor: <http://gerardosoglia.com/category/travel/> (19.5.2017.)

Uspješan talijanski grad Parma sinonim je za vrhunsku hranu i dobar život, ali i mjesto gdje se čuvaju brojne vrijedne slike, skulpture, lijepe srednjovjekovne zgrade te jedna od najboljih opernih kuća u Italiji. Na glavnom gradskom trgu Duomo nalazi se romanička katedrala poznata po slici koja ispunjava glavnu kupolu, "Uzašašću", Antonija da Correggia iz 1530. godine. Grad je poznat i po proizvodnji poznatog sira parmezana te parmske šunke. Postoje dvije vrste najpoznatijeg talijanskog sira, Parmigiano-Reggiano i Grana, a rade se tehnikama koje su se nezatno promijenile tijekom stoljeća (Jepson i sur., 2003).

Modena je, većini talijana, oznaka za brze automobile s obzirom da se tvornice Ferrarija i Maseratija nalaze u industrijskim predgrađima, ali za operu jer je grad rodno mjesto Luciana Pavarottija. Grad je uspješna kolonija još od rimskih vremena koja se u srednjem vijeku uzdigla zahvaljujući pogodnom položaju podno poljoprivrednog pojasa i dolasku plemića d'Este iz Ferrare 1598. godine. U gradu se nalazi Biblioteca Estense, knjižnica obitelji d'Este, u čijem je stalnom postavu izdanje Danteove Božanske komedije iz 1481. te deseci diplomatskih pisama i fascinantnih karata, među kojima je karta iz 1502. koja prikazuje Kolumbovo putovanje do Novoga svijeta 1492. godine. U predgrađu Modene nalazi se tvornica jedne od najpoznatijih svjetskih marki automobila, Ferrarija. Osnovana 1945. godine, danas je u vlasništvu Fiata, a godišnje proizvede oko 2500 automobila. U sklopu tvornice je i Galleria Ferrari koja ima izložbu klasičnih motor te mnogih old timera (Jepson i sur., 2003).

6. TURISTIČKI POKAZATELJI SJEVERNE ITALIJE

Talijanski moderni turizam može se sagledati kroz četiri faze. Prva faza započela je 1868. godine, kada je željeznička pruga, koja je povezivala Pariz sa Azurnom obalom, produljena do Ligurske obale u sjeverozapadnoj Italiji. Zahvaljujući čemu je Ligurija počela razvijati isti turizam kao i Azurna obala, sve do Prvog svjetskog rata. Druga faza trajala je od 1918. do 1945., a karakteriziraju je velike oscilacije u turističkom razvoju zbog političkih okolnosti. Politička nestabilnost te dolazak fašista na vlast (1922.) dovele su do pogoršanja političkih odnosa Italije sa emitivnim zemljama u kojima je na snazi bio demokratski poredak. Treću fazu (1945.-1959.) obilježile su obnove smještajnih kapaciteta i infrastrukture, s obzirom da je veliki dio zemlje doživio velika ratna razaranja. U ovoj fazi, kako bi se ostvario što veći prihod, počinje razvoj masovnog turizma. U četvrtoj fazi (1959.) Italija je organizirala Ministarstvo turizma, prvo takvoga tipa u svijetu. Zahvaljujući radu Ministarstva postignute su brojne pozitivne promjene, došlo je do poboljšanja organizacije, infrastrukture i propagande te je velika pozornost usmjerena na razvitak socijalnog turizma (Curić i sur., 2013).

Turizam čini 10,2% BDP-a Italije. Tijekom kasnih 1980-ih i velikog dijela 1990-ih industrija je stagnirala zbog nepovoljnog publiciteta. To se odnosi na:

- pretrpavanja i nezadovoljavajućih okolišnih uvjeta u glavnim odmaralištima
- zastarjele hotelske zalihe, u kojima su sadržaji nepovoljno uspoređeni s drugim mediteranskim zemljama kao što je Španjolska
- visoke cijene i
- visoke stope kriminala i terorističkih incidenata

U 2013. godini Italija je ostvarila 47,7 milijuna dolazaka turista. Postoji znatan volumen poslovnih putovanja u Italiju, koja je jedna od vodećih europskih zemalja za sajmove i izložbe. Najznačajnija mjesta, osim Barija i Napulja, nalaze se na sjeveru, a obuhvaćaju Milano, Torino, Genovu i Bolognu. Važni su i međunarodni sportski događaji, osobito motorne utrke, s poznatim svjetskim krugovima u Monzi i Imoli. Za većinu stranih posjetitelja, praznici su glavni razlog posjeta Italiji. Za razliku od strukture domaćeg turizma, strani posjetitelji koji posjećuju Italiju obično se koncentriraju u nekoliko regija koje su dobro poznate po svojim umjetničkim znamenitostima ili atraktivnim atrakcijama, kao što su Veneto, Lazio i Toskana. Njemačka je daleko najvažnije tržište u pogledu dolazaka i noćenja, zbog dobrog pristupa cestovnom prometu. Najpopularnija odredišta za njemačke turiste su:

- jezero Garda i Veneto
- područje Južnog Tirola (Alto-Adige) za zimske sportove,
- Campania za kampiranje,
- Jadranska obala i
- Sicilija.

Ostala važna tržišta su SAD, Francuska, Velika Britanija, Japan i Austrija. Francuzi i Austrijanci obično dolaze automobilom, a posjećuju odmarališta uz plažu i povijesne gradove. Za Britance, Venecija, Rim, Lombardija, Toskana i poluotok Sorrento su najpopularnija odredišta, a uglavnom putuju. Posjetitelji iz SAD-a obično provode kratko vrijeme u Italiji, s obzirom da je samo jedna od zemalja koje posjećuju na europskoj turneji, a gdje su glavne atrakcije glavni gradovi (Boniface i sur., 2016).

Iako više ne dominira sektorom turizma, veliko domaće tržište Italije čini 53% svih noćenja. Talijani imaju zakonsko pravo na najmanje četiri tjedna godišnjeg odmora, a više od polovice stanovništva odlaze na barem jedan odmor udaljen od mjesta stanovanja. Domaće tržište je uglavnom sezonsko, gotovo 75% putovanja odvija se u srpnju i kolovozu, a prosječne duljine boravka padaju jer tri ili četiri tjedna odmora postaju manje popularni. Sezonalnost je problem jer, iako sudjelovanje u zimskim sportovima i aktivnostima za vrijeme blagdana raste, ljetni odmor na plaži ostaje najpopularniji tip domaćeg turizma (Boniface i sur., 2016).

Iz prikazane tablice možemo utvrditi kako je Veneto regija sa najviše dolazaka u 2015. godini, čak 11 213 267, što je više za 5.8% nego u 2014. Druga po broju dolazaka je regija Trentino Alto Adige koja u 2015. bilježi 8 129 895 dolazaka, za 832 231 više nego 2014. godine. Regija sa najmanjim brojem dolazaka je Valle d'Aosta sa 409 652 dolazaka u 2015., za 8.6% više od 2014. godine. Također, iz tablice zaključujemo kako je Sjevernu Italiju 2015. godine posjetilo 33 010 283 turista, za oko 7% više nego u 2014. godini.

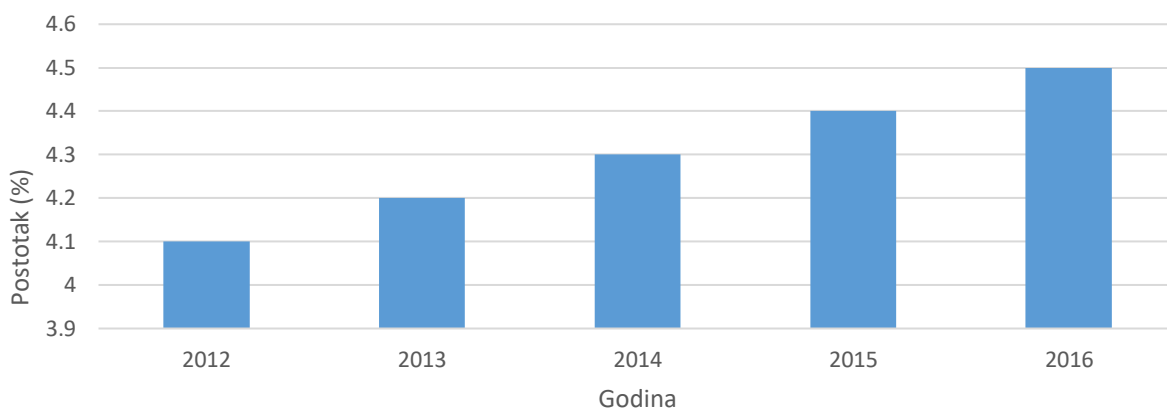
Tablica 2: Dolasci turista po regijama sjeverne Italije u 2014./15. godini

REGIJA	DOLASCI			
	2014.	2015.	Promjena u %	Promjena u brojevima
Veneto	10 597 803	11 213 267	5.8	615 464
Trentino Alto Adige	5 479 355	5 682 800	3.7	203 445
Lombardija	7 297 664	8 129 895	11.4	832 231
Emilia-Romagna	2 524 689	2 619 025	3.7	94 336
Pijemont	1 570 864	1 883 866	19.9	313 002
Ligurija	1 808 941	1 967 660	8.8	158 719
Friuli	1 049 572	1 104 118	5.2	54 546
Valle d'Aosta	377 245	409 652	8.6	32 407
Ukupno sjeverna Italija	30 706 133	33 010 283	6,9	2 304 150

Izvor: Ente Nazionale Italiano per il Turismo, <http://www.enit.it/en/studies-and-research.html>

Izravan doprinos turizma i putovanja iznosi 77,3 milijarde EUR ili 4,6% ukupnog BDP-a u 2016. godini, a očekuje se da će se 2017.godine povećati za 2,6% na 79,3 milijarde eura. To prvenstveno odražava gospodarsku aktivnost koju stvaraju industrije kao što su hoteli, putničke agencije, zrakoplovne tvrtke i druge usluge prijevoza putnika (isključujući putničke usluge),

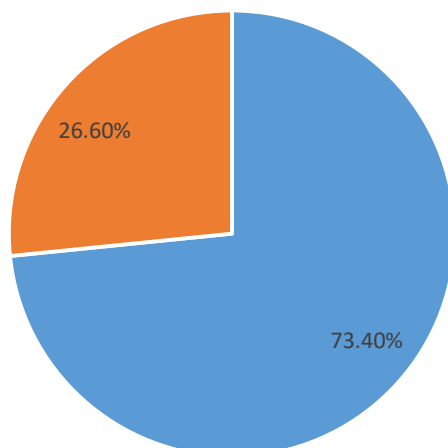
također uključujući aktivnosti restorana i rekreativnih industrija izravno podržanih od strane turista. Također, Scowsill navodi kako se očekuje da će izravni doprinos turizma i putovanja rasti za 1,7% do 93,8 milijardi eura ili 5,1% BDP-a do 2027. godine.

Grafički prikaz 1. Izravan doprinos putovanja i turizma u BDP-u (%)

Izvor: Prikaz autora prema gore navedenom tekstu

Domaća turistička potrošnja ostvaruje 73,4% ukupnog BDP-a od izravnog doprinosa putovanja i turizma u 2016. godini, u usporedbi sa potrošnjom stranih posjetitelja koja iznosi preostalih 26,6%. Očekuje se kako će potrošnja domaćih putnika porasti za 1,8% u 2017 do 104.5 milijarde EUR, a izvoz posjetitelja, tj. potrošnja stranih posjetitelja porasti za 5,3% u 2017. godini na 39,2 milijarde EUR.

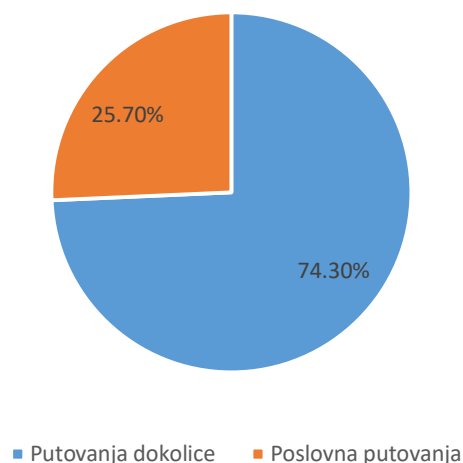

■ Potrošnja domaćih posjetitelja ■ Potrošnja stranih posjetitelja

Grafički prikaz 2. Omjer domaće i strane potrošnje u 2016. godini

Izvor: Prikaz autora prema gore navedenom tekstu

Omjer među poslovnim putovanjima i putovanjima dokolice sličan je omjeru domaće i strane potrošnje, pa tako potrošnja poslovnih putovanja ostvaruje 25,7% izravnog BDP-a putovanja i turizma ili 36 milijardi EUR, a potrošnja dokolice 74,3%, odnosno 104 milijarde EUR u 2016. godini. U 2017. godini očekuje se da će potrošnja poslovnih putovanja porasti za 4,8% na 37,7 milijardi EUR, a potrošnja dokolice rasti za 2,0% do 106 milijardi EUR.

Grafički prikaz 3. Omjer poslovnih putovanja i putovanja dokolice u 2016. godini

Izvor: Prikaz autora prema gore navedenom tekstu

Putovanjem i turizmom je u 2016. godini ostvareno 1.246.000 radnih mjesta što je 5,5% ukupne zaposlenosti, a u 2017. se očekuje povećanje za 3,1% na 1.284.500, odnosno na 5,6% ukupne zaposlenosti. Ovaj podatak uključuje zapošljavanje hotela, putničkih agencija, zrakoplovnih tvrtki i ostalih usluga prijevoza putnika, također uključujući restorane i rekreativne industrije koje izravno podupiru turisti.

Turistička putovanja i turizam u 2016. godini privukli su investicijska ulaganja u iznosu od 9,5 milijardi eura, a očekuje se da će se 2017. povećati za 0,3% (Scowsill, 2017).

7. ZAKLJUČAK

Sjeverna Italija, područje koje se prostire sjeverno od Apenina, bogata je očaravajućim prirodnim ljepotama te kulturno - povijesnim znamenitostima koje oplemenjuju i upotpunjuju njezin krajolik. Na sjeveroistoku Italije pružaju se četiri turističke regije: Veneto, Friuli, Trentino-Alto Adige i Emilija-Romagna, dok sjeverozapadom dominiraju tri geografski potpuno različita područja, od visokih Alpa preko niske ravnice do valovite obale Sredozemlja, a glavne regije su: Lombardija, Valle d'Aosta, Pijemont te Ligurija.

Geografska raznolikost sjeverne Italije pruža mogućnost razvoja različitih oblika turizma, od skijaškog do kupališnog, zbog čega je ona veoma popularna među stranim turistima te ujedno omogućava visoku posjećenost tijekom cijele godine. Planine, snijeg, ledenjačka jezera, rijeke, plaže, sunce, more, brojni muzeji, galerije, palače, kazališta, crkve i katedrale, bogata povijest, razvijena industrija, sve su to samo neki faktora koji utječu na razvoj turizma sjeverne Italije.

Sjeverna Italija svrstava se među najpoznatije svjetske turističke destinacije čemu svjedoči broj dolazaka turista koji je iz godine u godinu sve veći. Također, s obzirom da turizam na brojne načine pozitivno utječe na zaposlenost, BDP, domaću i stranu potrošnju, kapitalna ulaganja, razvoj slabije razvijenih područja, uvoz i izvoz dobara i usluga te na brojna druga područja, veoma je bitno usmjeravati resurse i kapital u njegov razvoj, naročito kada se radi o destinaciji sa velikim turističkim potencijalom kao što je to sjeverna Italija.

8. POPIS SLIKA

1. Karta Italije (str.6)
2. Karta sjeverne Italije (str.10)
3. Mont Blanc (str.12)
4. Jezero Como (str.15)
5. Logo Fiata (str.19)
6. Zrakoplov Alitalie (str.20)
7. Venecija (str.23)
8. Trento (str.25)
9. Milano (str.27)
10. NP Gran Paradiso (str.30)
11. Toino (str.31)
12. Cinque Terre (str.33)
13. Bologna (str.34)
14. Izravan doprinos putovanja i turizma BDP-u (str.38)
15. Omjer domaće i stran potrošnje u 2016. godini (str.39)
16. Omjer poslovnih putovanja i putovanja dokolice u 2016. godini (str.40)

9. POPIS TABLICA

1. Stanovnici po regijama sjeverne Italije (str.17)
2. Dolasci turista po regijama sjeverne Italije u 2014./15. g. (str. 37)

LITERATURA

1. Boniface, B., Cooper, R., Cooper, C. (2016.): Worldwide Destinations: The Geography Of Travel And Tourism, Routledge, New York
2. Curić, Z., Glamuzina, N., Opačić, T. (2013): Geografija Turizma - regionalni pregled, Naklada LJEVAK d.o.o., Zagreb
3. Faglia, M. (2007.): Velika enciklopedija za djecu, Europapress holding d.o.o, Pioltello
4. Horodowich, E. (2009.): A brief history of Venice, Robinson, 320.
5. Jepson, T., Duncan, P., Catling, C., Gumbel, A., Cole, S. (2003.): Eyewitness travel guides – Italija, Profil International d.o.o, Zagreb
6. Klemenčić, M. (2006.): Veliki atlas svijeta, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
7. Natek, K., Natek, M. (2001.): Države svijeta, Mozaik knjiga, Zagreb
8. Rostuhar, D. (2009.): Venecija grad kanala i karnevala, Meridijani, broj 132: 36-60
9. Scowsill, D. (2017.): Travel & Tourism; Economic impact 2017 - Italy, WTTC, London
10. Serra, C., Bombelli, S. (2008.): Put oko svijeta s 80 čuda, Naklada ULIKS d.o.o., Rijeka

Internet izvor:

1. Sofinedovic: <https://sofinedovic.wordpress.com/> , (15.04.2017.)
2. Enciklopedija.hr: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46097>, (18.04.2017.)
3. Wikipedija: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pad>, (18.04.2017.)
4. Climates to travel: <http://www.climatestotravel.com/climate/italy> (20.04.2017.)
5. Wikipedija: https://hr.wikipedia.org/wiki/Cinque_Terre, (02.05.2017.)
6. Wikipedija: <https://en.wikipedia.org/wiki/Sanremo>, (02.05.2017.)
7. World Travel & Tourism Council: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2017/italy2017.pdf>, (05.05.2017.)